

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра менеджменту освіти і права

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням радою ДЗВО «УМО»
Протокол № 7 від 25.06.2020 р.
Головою ради ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

Кириченко М.О.

**ВИКЛАДАННЯ І НАВЧАННЯ
В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ**

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

(шифр за ОПП – ЗП4)

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 01 – Освіта \ Педагогіка

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

Спеціалізація / Освітньо-наукова програма:

Освітні, педагогічні науки

Київ - 2020

Робоча програма навчальної дисципліни **«Викладання і навчання в сучасній вищій освіті»** для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

З. В. Рябова, д. пед. наук, професор

Розглянуто і схвалено на засіданні робочої (проектної) групи
«12» квітня 2016 року, протокол № 1

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри
управління навчальним закладом та педагогіки вищої школи
«14» квітня 2016 року, протокол № 4

ЗАТВЕРДЖЕНО ВЧЕНОЮ РАДОЮ
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
«20» квітня 2016 року, протокол № 4

Програму скориговано, затверджено та пролонговано
рішеннями Вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»:
21.06.2016р., протокол № 6;
на 2017 р. (протокол № 13 від 21.12.2016 р.);
протокол № 5 від 21.06.2017;
на 2018 р. (протокол № 9 від 20.12.2017 р.);
на 2019 р. (протокол № 9 від 19.12.2018 р.) ;
рішенням Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти»:
на 2020 р. (протоколами № 2 від 29.01.2020р. та №4 від 18.03.2020 р.),
на 2021 р. (протоколами № 7 від 25.06.2020р.).

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрями підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 3	Галузь знань: 01 Освіти/Педагогіка Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки Спеціалізація: Освітні, педагогічні науки	Рік підготовки
		II
		Семестр
		III, IV
		Лекції
		10
		Практичні заняття
Загальна кількість годин – 90	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)	20
		Самостійна робота
		60
		Вид контролю – екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення: оволодіння загальнонауковою компетентністю, спрямованою на формування системного наукового світогляду (ЗК1); здатність до опанування новими знаннями, розуміння предметної області та професійної діяльності, у т.ч. в освіті дорослих, післядипломній освіті й управління освітою (ЗК2); діяти автономно, соціально відповідально та свідомо на основі етичних міркувань та академічної доброчесності (ЗК6); здобуття глибинних знань з педагогіки, зокрема розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань в освітній галузі (як вітчизняній, так і закордонній), критичного аналізу основних концепцій, оволодіння сучасною науковою термінологією та набуття здатності до генерування нових наукових ідей (СК3); здатність здійснювати освітню діяльність, зокрема в галузі освіти дорослих та післядипломній освіті (СК7).

Заплановані результати навчання:

1. Формувати системний науковий світогляд, володіти сучасними теоріями і концепціями в галузі освітніх, педагогічних наук, зокрема в галузі освіти дорослих (РН 1);
2. Уміти здійснювати освітню діяльність, зокрема в галузі освіти дорослих та післядипломній освіті. Застосовувати науково-педагогічні, управлінські технології, формулювати зміст, цілі навчання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність освітнього процесу (РН 5).
3. Обирати та використовувати загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень в галузі освітніх, педагогічних наук, зокрема в галузі освіти дорослих, зокрема з використанням сучасних методів та технологій обробки інформації (РН 8).
4. Діяти на основі етичних міркувань та академічної доброчесності в процесі проведення наукових досліджень, оприлюднення результатів та їх впровадження (РН 10).
5. Уміти адаптувати теоретичні знання до власного наукового дослідження шляхом генезису наукової думки у освітніх, педагогічних наук, зокрема в галузі освіти дорослих (РН 13).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Теоретичні основи викладання і навчання в сучасній вищій освіті

Тема 1. Вища освіта України як система

Розбудова системи вищої освіти в Україні. Теоретичні основи системного, кібернетичного підходів до організації діяльності вищої освіти в Україні. Характеристика елементів системи вищої освіти в Україні: їх взаємозв'язок та вплив на формування стратегії розвитку закладу вищої освіти.

Загальнонаукові підходи щодо створення освітніх програм (освітньо-професійних та освітньо-наукових): основні підходи, структура, нормативне забезпечення, оформлення. Характеристика профілю освітньо-професійної програми. Вимоги до його оформлення та оприлюднення.

Література: [1; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 11; 14; 16].

Тема 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності системи вищої освіти

Державна політика в галузі вищої освіти. Чинне нормативно-правового забезпечення діяльності системи вищої освіти. Терміни, які зазначені в Законах України «Про освіту»; «Про вищу освіту» та ін. Використання чинних нормативних документів для розв'язання суперечностей, що виявлені під час аналізу наукових джерел власного дисертаційного дослідження.

Література [5; 6; 11; 20-25]

Тема 3. Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу в національній вищій школі.

Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу – як єдина система планування, реалізації та оцінювання освітніх програм і мобільності студентів за допомогою визнання навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання. Характеристика ЄКТС з позицій ключового інструменту Європейського простору вищої освіти. Метарамки «Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти» (РК ЄПВО) та «Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя» (ЄРК): їх призначення та використання. Процедура використання ЄКТС для створення, реалізації та моніторингу освітніх програм для закладів вищої освіти. Навчання впродовж життя та роль ЄКТС у цьому процесі. Вітчизняний і світовий досвід освіти дорослих.

Література [1; 3; 9; 11; 20-25]

Змістовий модуль 2. **Педагогіка вищої школи**

Тема 4. Методологія організації освітнього процесу в закладах вищої освіти

Характеристика освітнього процесу в закладах вищої освіти (його трикомпонентна основа: взаємодія викладача та студента щодо засвоєння змісту освіти). Особливості організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. Кращі практики. Дидактичний п'ятикутник, логіка засвоєння навчального матеріалу, структурно-логічна схема. Планування освітнього процесу. Характеристика базових понять: «Рамка кваліфікацій»; «Кваліфікація»; «Компетентності»; «Якість освіти»; «Якість кваліфікації»; «Результати навчання»; «Кредит ЄКТС». Їх значення під час формування змісту навчальних дисциплін. Показники ефективності та результативності перебігу освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Література [3; 4; 5; 6; 9; 10]

Тема 5. Професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти

Характеристика професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Посадові обов'язки та права. Національна рамка кваліфікацій та професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Інтегральна компетентність, загальні та спеціальні компетентності. Моделювання професійного

розвитку та кар'єрного зростання науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Кваліметричний підхід до оцінювання стану професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти.

Література [7; 8; 9; 12; 13; 15]

Тема 6. Організація навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Сутність і технологія навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Характеристика навчальної діяльності здобувачів освіти та відстеження рівня її сформованості. Методи та форми організації навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Комунікаційна культура суб'єктів навчальної взаємодії. Психолого-педагогічний супровід навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Педагогічний консалтинг. Науково-методичний супровід діяльності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Використання ІТ для забезпечення ефективності організації навчальної взаємодії в освітньому процесі закладу вищої освіти. Online-дидактика. Сутність, позитивні та негативні сторони e-learning.

Література [1 - 9; 10-19; 20-25]

Змістовий модуль 3.

Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти

Тема 7. Внутрішня система забезпечення якості освіти

Характеристика системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (внутрішня та зовнішня система). Система внутрішнього забезпечення якості. Характеристика процедур і заходів системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Закон України «Про вищу освіту». Стаття 16. «Система забезпечення якості вищої освіти». Виконання підпункту щодо «... забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату». Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти.

Література [1; 3; 5; 6; 9; 17; 18]

Тема 8. Маркетингові комунікації в професійній діяльності викладача закладу вищої освіти

Маркетингові комунікації: сутність, цілі, завдання, основні технології. Процедура визначення цільової аудиторії: організація спілкування та взаємодії в режимі реального часу та в online-режимі. Презентаційна діяльність науково-педагогічного працівника. Використання сервісів Інтернет, зокрема сервісу Google Scholar. Маркетингова інформація в освіті: шляхи отримання та використання. Маркетингові дослідження в діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти. Маркетингові комунікації закладу вищої освіти в формуванні позитивної репутації. Створити маркетингове дослідження з використанням сервісів Інтернет в процесі роботи над дисертацією.

Література [2; 4; 9; 16; 17; 18]

5. Теми та зміст практичних занять

Тема 1. Вища освіта України як система	Створення освітніх програм (освітньо-професійних та освітньо-наукових): основні	2
---	---	---

		підходи, структура, нормативне забезпечення, оформлення.	
	Тема 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності системи вищої освіти	Робота в малих групах з подальшою презентацією та обговоренням результатів: аналіз чинного нормативно-правового забезпечення діяльності системи вищої освіти та обговорення напрямів реалізації державної політики в галузі вищої освіти.	2
	Тема 3. Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу в національній вищій школі	Процедура використання ЄКТС для створення, реалізації та моніторингу освітніх програм для закладів вищої освіти.	2
Усього годин за змістовим модулем 1			6
Змістовий модуль 2. Педагогіка вищої школи			
	Тема 4. Методологія організації освітнього процесу в закладах вищої освіти	Взаємозв'язок базових понять: «Рамка кваліфікацій»; «Кваліфікація»; «Компетентності»; «Якість освіти»; «Якість кваліфікації»; «Результати навчання»; «Кредит ЄКТС». Розкрити їх значення під час формування змісту навчальних дисциплін.	2
	Тема 5. Професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти	Характеристика професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Посадові обов'язки та права.	4
	Тема 6. Організація навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти	Педагогічний консалтинг. Науково-методичний супровід діяльності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти.	4
Усього годин за змістовим модулем 2			10
Змістовий модуль 3. Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти			
	Тема 7. Внутрішня система забезпечення якості освіти	Характеристика системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (внутрішня та зовнішня система). Система внутрішнього забезпечення якості. Характеристика процедур і заходів.	2
	Тема 8. Маркетингові комунікації в професійній діяльності викладача закладу вищої освіти	Презентаційна діяльність науково-педагогічного працівника. Використання сервісів Інтернет, зокрема сервісу Google Scholar.	2
Усього годин за змістовим модулем 3			4
Разом:			20

6. Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для здобувачів PhD:

1. Підготовка до аудиторних занять – 10 год.
2. Підготовка до контрольних заходів – 10 год.
3. Опрацювання питань, які не розглядаються на аудиторних заняттях – 20 год., з них на виконання індивідуальних дослідницьких завдань – 20 год.

Усього 60 год.

Індивідуально-дослідницькі завдання у межах самостійної роботи спрямовані на формування і розвиток практичних умінь здійснення професійно-педагогічної діяльності науково-педагогічного працівника вищої школи.

Окремі звіти про самостійну роботу не надаються. Результати опанування відповідного матеріалу перевіряються під час модульного та підсумкового контролю знань, наявності есе, оформлення здобувачем кваліметричної моделі професійної компетентності викладача закладу вищої освіти за темою дисертації.

**Завдання для самостійної роботи здобувачів PhD
з опрацювання питань, які не розглядаються на аудиторних заняттях,
та індивідуально-дослідницькі завдання**

Теми для самостійної роботи	Зміст самостійної роботи	Год.
Змістовий модуль 1.		
<i>Теоретичні основи викладання і навчання в сучасній вищій освіті</i>		
Тема 1. Вища освіта України як система	<i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Створити профіль освітньо-професійної програми за будь-якою спеціальністю (на вибір здобувача).	6
Тема 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності системи вищої освіти	<i>Опрацювання питань:</i> Аналіз чинної нормативно-правової бази та створення глосарію термінів, що вживаються в нормативних документах з посиланнями на ці документи. Зокрема, проаналізувати терміни, що зазначені в Законах України «Про освіту»; «Про вищу освіту» та ін. й виокремити ті, що застосовуються у власному дисертаційному дослідженні. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Проаналізувати нормативну базу й зробити добірку документів (та цитат з них) на які необхідні для розв'язання проблемних питань, що порушені у власному дисертаційному дослідженні.	8
Тема 3. Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу в національній вищій школі	<i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Обґрунтувати доцільність навчання впродовж життя та розкрити роль ЄКТС у цьому процесі. Вітчизняний і світовий досвід освіти дорослих.	8
<i>Усього годин за змістовим модулем 1</i>		20
Змістовий модуль 2.		
<i>Педагогіка вищої школи</i>		
Тема 4. Методологія організації освітнього процесу в закладах вищої освіти	<i>Опрацювання питань:</i> Особливості організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. <i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i> Визначити показники ефективності та результативності перебігу освітнього процесу в закладі вищої освіти.	8
Тема 5. Професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти	<i>Опрацювання питань:</i> Моделювання професійного розвитку та кар'єрного зростання науково-педагогічного	8

	<p>працівника закладу вищої освіти.</p> <p><i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i></p> <p>Створити кваліметричну модель професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти (на основі національної рамки кваліфікацій з урахуванням компетентностей, якими повинен володіти викладач закладу вищої освіти: інтегральна, загальні, спеціальні).</p>	
<p>Тема 6. Організація навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти</p>	<p><i>Опрацювання питань:</i></p> <p>Описання процесу використання ІТ для забезпечення ефективності організації навчальної взаємодії в освітньому процесі закладу вищої освіти.</p> <p>Online-дидактика.</p> <p><i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i></p> <p>Описати процес використання ІТ в освітньому процесі закладу вищої освіти. Розкрити сутність та обґрунтувати позитивні та негативні сторони e-learning.</p>	10
Усього годин за змістовим модулем 2		26
<p align="center">Змістовий модуль 3.</p> <p align="center">Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти</p>		
<p>Тема 7. Внутрішня система забезпечення якості освіти</p>	<p><i>Опрацювання питань:</i></p> <p>Стаття 16. Закону України «Про вищу освіту» «Система забезпечення якості вищої освіти», зокрема підпункту щодо «... забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату».</p> <p><i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i></p> <p>Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти.</p>	8
<p>Тема 8. Маркетингові комунікації в професійній діяльності викладача закладу вищої освіти</p>	<p><i>Опрацювання питань:</i></p> <p>Маркетингова інформація в освіті: шляхи отримання та використання. Маркетингові дослідження в діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти. Маркетингові комунікації закладу вищої освіти в формуванні позитивної репутації.</p> <p><i>Індивідуально-дослідницьке завдання:</i></p> <p>Створити маркетингове дослідження з використанням сервісів Інтернет та описати його необхідність та доцільність в процесі роботи над дисертацією.</p>	6
Усього годин за змістовим модулем 3		14
Разом:		60

8. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни «Викладання і навчання в сучасній вищій освіті» використовуються методи інтерактивної взаємодії та організація діалогу та полілогу в процесі навчання.

Під час лекційного курсу застосовуються:

- мультимедійна презентація;
- online-сервіси;
- постановка дискусійних питань їх обговорення та спільне ухвалення рішення щодо їх розв'язання.

На практичних заняттях застосовуються:

- ситуаційний метод навчання;
- online-сервіси;
- робота в парах змінного складу та в малих групах.

9. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів PhD з навчальної дисципліни проводиться у формі усного опитування на письмового тестування з кожного модуля. З кожного модуля здобувачам PhD пропонується 10-15 тестів закритої форми множинного вибору з 1-2 правильними відповідями з п'яти можливих. На практичних заняттях оцінюється активна участь в обговоренні проблемних ситуацій та виконанні завдань.

Підсумковий контроль знань – екзамен.

10. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача PhD при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни «Викладання і навчання в сучасній вищій освіті», є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення щодо експериментального методу в психології під час розв'язання індивідуально-дослідницьких завдань;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів застосування експериментального методу в дисертаційній роботі.

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі (табл. 10.1).

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних, результати самостійної роботи здобувачів освіти) проводиться у % від кількості балів, виділених на завдання, із заокругленням до цілого числа за критеріями:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Позитивні оцінки виставляються лише тим здобувачам освіти, які виконали всі види навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни і набрали за результатами поточного та підсумкового контролів не менше 60 балів.

Шкали оцінювання (100-бальна та національна)

90-100	A	Відмінно
82-89	B	Добре
74-81	C	
64-73	D	Задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

11. Рекомендована література**11.1. Базова література:**

1. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Довідник користувача. URL: <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf>
2. Маркетингові комунікації: сутність, цілі, завдання. URL: <http://library.if.ua/book/126/8260.html>
3. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна, Н. В. Любченко [та ін.]. – К. : НАПН України, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2017. – 316 с.
4. Педагогічний консалтинг: навч. посіб. / Т. А. Борова, З. В. Рябова, Г. Ю. Кравченко, О. О. Почуєва. – Луцьк; Терен. 2019. – 324 с.
5. Про вищу освіту: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004// Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
6. Про освіту: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380// Офіц. веб-портал ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки методичні рекомендації. Авторський колектив Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Регейло, Ю. Скиба, Г. Чорнойван, О. Ярошенко ; за ред. О. Ярошенко. – К. Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – 72 с.
8. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки : препринт (аналітичні матеріали) ; у 2-х частинах / Авторський колектив: Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Регейло, Ю. Скиба, Г. Чорнойван, О. Ярошенко ; за ред. О. Ярошенко. – К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – Ч. 2. – 105 с
9. Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу : монографія / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна [та ін.]. — К. : ТОВ «Альфа-Реклама», 2014. — 338 с.

11.2. Додаткова література:

10. Адаптивне управління: міжгалузеві зв'язки, науково-прикладний аспект: Кол. Монографія / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, З. В. Рябова та ін./ За заг. і наук. ред. Г. В. Єльнікової. – Х.: Мачулін, 2017. – 440 с.
11. Аналіз нормативно-правового регулювання сфери вищої освіти щодо забезпечення системи якості освіти та основні аспекти його вдосконалення та подальшого розвитку. URL: <https://projects.lnu.edu.ua/quare/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/Аналіз-нормативно-правової-бази-IFNUL-draft.pdf>
12. Борова Т.А. Використання моделі коучингу із залученням моніторингових технологій // Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії». – 2006. – №6 – С.69–73.

13. Братищенко І. В. Управлінське консультування як інструмент організаційного розвитку навчального закладу / І.В. Братищенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lib2.znaimo.com.ua/docs/400/index-981895.html>

14. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. — Київ : Інтерсервіс, 2018. — 540 с.

15. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] ; Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. — Переяслав-Хмельниц. : Вид-во С. В. Карпук, 2008. — 284 с.

16. Котлер Ф. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / Ф. Котлер, Карен Ф. А. Фокс, [пер. с англ.] — К.: УАМ, Вид. Хімджест, 2011. — 580 с.

17. Освітній менеджмент в умовах змін: Навчальний посібник / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. / За ред. В. Олійника, Н. Протасової. — Луганськ: СПД Резніков В. С., 2011. — 308 с.

18. Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління в освіті : монографія / Зоя Вікторівна Рябова. — К. : Педагогічна думка, 2013. — 268 с.

19. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв [та ін.] ; Ін-т обдар. дитини АПН України. — К. : Пед. думка, 2008. — 471 с.

12. Інформаційні ресурси

20. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>

21. Електронна бібліотека НПН України <http://lib.iitta.gov.ua>

22. Веб-сторінка аспірантури і докторантури УМО: <http://umo.edu.ua/postgraduate-postdoctoral>

23. Офіційні сайти періодичної літератури:

<i>Назва журналу</i>	<i>Офіційний сайт</i>
Вісник післядипломної освіти	http://umo.edu.ua/zbirnik-naukovikh-pracj-visnik-pisljadiplomnoji-osviti
International Journal of Science and Research (IJSR)	https://www.ijsr.net/index.php
Перелік українських наукових журналів, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science Core Collection	https://openscience.in.ua/ua-journals

24. Офіційні сайти державних та міжнародних установ:

<i>Назва</i>	<i>Офіційний сайт</i>
Верховна Рада України	https://portal.rada.gov.ua
Кабінет Міністрів України	https://kmu.gov.ua
Міністерства освіти і науки України	https://mon.gov.ua/

25. Соціальні мережі для співпраці вчених усіх наукових дисциплін:

- Academia.edu: <https://www.academia.edu/>
- ResearchGate: <https://www.researchgate.net/>
- Соціальні мережі науковців (Scientific Social Community): <https://www.science-community.org/uk>
- Українські науковці в світі (Ukrainian Scientists Worldwide): <https://www.science-community.org/uk>